

УДК 37.017(477)+37.011:398(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-186-197](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-186-197)

Маляр Любов Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», пл. Народна, 3, м. Ужгород, <https://orcid.org/0000-0002-1589-7178>

Чейпеш Іванна Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ, «Ужгородський національний університет», пл. Народна, 3, м. Ужгород, <https://orcid.org/0000-0001-9225-8137>

Кухта Марія Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», пл. Народна, 3, м. Ужгород, <https://orcid.org/0000-0001-7434-998>

ДИДАКТИЧНО-ВИХОВНА ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню дидактично-виховної цінності фольклору в підручниках з літературного читання для початкових класів Нової української школи, укладених відомим ученим, академіком Олександром Савченком.

Актуальність теми розкрито в контексті аксіологічного підходу до формування змісту сучасної освіти та організації педагогічного процесу, основна мета якого полягає в гуманізації й гуманітаризації освітнього простору сучасного школяра. Досліджено можливості реалізації аксіологічного підходу в мовно-літературній освітній галузі початкової школи на основі аналізу різноманітних завдань репродуктивного і творчого характеру та використання методично доцільних ігрових та інтерактивних педагогічних технологій.

Дидактичний аспект фольклору проаналізовано з точки зору поглиблення знань учнів з історичного минулого українського народу, його культурних надбань, народних звичаїв і традицій. Виховний потенціал фольклорних творів проаналізовано з точки зору кореляції з такими напрямками змісту сучасного шкільного виховання, як моральне, екологічне, патріотичне, естетичне, трудове.

Наголошено на морально-етичних критеріях та загальнодидактичних принципах, якими керувалася укладачка підручників у доборі текстів усної народної творчості. До них віднесено актуальність і різноманітність жанрової

тематики, відповідність сучасним соціальним запитам та особистісним потребам учнів, зв'язок з життям, доступність змісту творів дітям молодшого шкільного віку, світоглядно-пізнавальна спрямованість та виховний потенціал.

Доведено, що добір фольклорного матеріалу підручників з літературного читання здійснений авторкою відповідно до вимог Державних освітніх стандартів з розвитку в учнів початкових класів базових компетентностей з мовно-літературної галузі та Концепції виховання дітей і молоді у національній системі освіти. Зміст літературних текстів сприяє формуванню інтелектуальної, емоційно-почуттєвої, вольової, ціннісно-мотиваційної сфер, які складають основу для розвитку духовного світу особистості дитини молодшого шкільного віку.

Ключові слова: аксіологія освітнього процесу; початкова школа; Нова українська школа; підручники з літературного читання; усна народна творчість; молодший шкільний вік; загальнолюдські та національні цінності; зміст виховання: інтелектуальне, моральне, екологічне, патріотичне, естетичне, трудове.

Malyar Liubov Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education, Uzhhorod National University, Narodna Square, 3, Uzhhorod, <https://orcid.org/0000-0002-1589-7178>

Cheipesh Ivanna Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Uzhhorod National University, Narodna Square, 3, Uzhhorod, <https://orcid.org/0000-0001-9225-8137>

Kukhta Mariya Ivanivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education, Uzhhorod National University, Narodna Square, 3, Uzhhorod, <https://orcid.org/0000-0001-7434-998>

DIDACTIC AND EDUCATIONAL VALUE OF UKRAINIAN FOLKLORE IN THE PEDAGOGICAL PROCESS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article is devoted to the substantiation of the didactic and educational value of folklore in textbooks for primary schools of the New Ukrainian School, concluded by the famous scientist, academician Alexandra Savchenko.

The relevance of the topic is revealed in the context of an axiological approach to the formation of the content of modern education and the organization of the

pedagogical process, the main purpose of which is to humanize and humanitize the educational space of a modern student. The possibilities of implementing the axiological approach in the language and literary educational field of primary school on the basis of the analysis of multi-level tasks of a reproductive and creative nature and the use of methodically expedient game and interactive pedagogical technologies are investigated.

The didactic aspect of folklore is analyzed from the point of view of deepening students' knowledge of the historical past of the Ukrainian people, its cultural heritage, folk customs and traditions. The educational potential of folklore works is analyzed from the point of view of correlation with such areas of content of modern school education as moral, environmental, patriotic, aesthetic, labor.

It was emphasized on moral and ethical criteria and general didactic principles that guided the compiler of textbooks in the selection of texts of oral folk art. These include the relevance and variety of genre topics, compliance with modern social needs and personal needs of students, connection with life, accessibility of the content of works to children of primary school age, ideological and cognitive orientation and educational potential.

It is proved that the selection of folklore material of textbooks on literary reading was carried out by the author in accordance with the requirements of the State Educational Standards for the development of basic competencies in the language and literary field among primary school students and the Concept of raising children and youth in the national education system. The content of literary texts contributes to the formation of intellectual, emotional-sensual, volitional, value-motivational spheres, which form the basis for the development of the spiritual world of the personality of a child of primary school age.

Keywords: axiology of the educational process; primary school; New Ukrainian school; textbooks on literary reading; oral folk art; primary school age; universal human and national values; The content of education: intellectual, moral, environmental, patriotic, aesthetic, labor.

Постановка проблеми. Проблема дидактично-виховної цінності творів усної народної творчості за сучасних суспільних умов вписується в контекст пошуку шляхів реалізації аксіологічного підходу як до формування змісту сучасної освіти загалом, так і до педагогічного процесу Нової української школи зокрема. Адже система освіти – це та сфера суспільного життя, яка зберігає й поглиблює культурні цінності та забезпечує їх передачу у вигляді знань і практичних умінь від попередніх поколінь наступним [2]. У такий спосіб культурні цінності відтворюються і передаються в системі освіти не тільки через зміст навчальних дисциплін у процесі навчання та виховання, але й у латентному вигляді через методи організації навчально-виховного процесу та управління освітньою діяльністю, характер педагогічної комунікації на рівні «учитель – учень», критерії оцінювання знань тощо [10].

У цьому зв'язку проблема використання фольклору як засобу розвитку ціннісних світоглядних позицій дітей молодшого шкільного віку була і залишається актуальною за нових соціокультурних умов: «Пріоритетне значення у розбудові нової школи має завдання щодо формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність за себе та за добробут нашої країни)» [3]. Зазначене завдання актуалізує потребу пошуку ефективних шляхів і засобів удосконалення аксіологічного змісту освітнього процесу зі всіх освітніх галузей початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінність фольклору в контексті народної педагогіки є предметом наукового обґрунтування в педагогічній спадщині Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, О. Духновича. Дидактичний і виховний потенціал українських фольклорних джерел багатогранно досліджені в працях Г. Ващенко, А. Волошина, Б. Грінченка, О. Маркуша, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського. Педагогічний аспект народної мудрості є сферою зацікавлень сучасних педагогів та фольклористів, зокрема А. Кузьмінського, В. Омеляненка, Ю. Руденка, І. Сенька, І. Хланти, Л. Ходанич та ін.

На важливу роль творів усної народної творчості вказував М. Стельмахович. У працях «Народна педагогіка» (1985), «Українська народна педагогіка» (1996), «Нові перспективи сімейного виховання» (1998) автор аналізує основні напрями змісту сімейного та шкільного виховання – духовно-моральне, трудове, розумове, естетичне, фізичне – крізь призму етнопедагогіки, наголошуючи, що моральність є обов'язковою складовою всіх зазначених напрямів, оскільки ідеалом моральності є «людина праці, шляхетна в поведженні й свідома своєї людської та національної гідності» [9, с. 3]. На його думку, моральні цінності та ідеали варто прищеплювати дітям з найменшого віку, передусім у сімейно-родинному оточенні, а відтак – у педагогічному процесі освітніх закладів. Важливо зазначити, що праці М. Стельмаховича написані в період становлення самостійності й незалежності нашої держави, а тому склали першооснову для розбудови української національної виховної системи, яка повинна ґрунтуватися на цінностях, які ментально й за змістом доступні та зрозумілі дітям: «Нагальною стала проблема створення й застосування виховної системи, адекватної потребам українського державотворення й формування високоосвічених, духовно багатих й морально стійких особистостей, достойних громадян демократичної європейської держави» [9, с. 4]. Цінність педагогічного спадку М. Стельмаховича особливо відчутна для української педагогічної спільноти в наші дні, коли національну

свободу та ідентичність доводиться відстоювати героїчними зусиллями Українських збройних сил і всього народу в боротьбі з російськими окупантами.

Ю. Руденко в праці «Основи сучасного українського виховання» зазначає, що фольклор є однією з найважливіших скарбниць національних і загальнолюдських цінностей, ідей, які розвивалися століттями, і в високохудожній формі фіксувалися в численних жанрах і засобах усної народної творчості: «Систематичне вивчення фольклору – це проходження кожним вихованцем специфічної духовної школи, засоби впливу якої на емоції, почуття, розум дитини є високоефективними і незмінними» [4, с. 132].

Наукові розвідки вчених засвідчують, що народні казки, пісні, легенди, притчі, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки є важливою складовою опанування рідномовною освітою.

Мета статті – розкрити дидактично-виховну цінність фольклору в педагогічному процесі початкової школи на основі аналізу підручників з літературного читання для учнів молодшого шкільного віку, укладених академіком Олександром Савченком.

Виклад основного матеріалу. З-поміж дидактичних вимог до організації педагогічного процесу Нової української школи особливої уваги набуває його аксіологізація, тобто орієнтація на цінності, які забезпечують реалізацію базових потреб учнів у контексті національної культури та відповідно до суспільно-історичної ситуації розвитку. Для досягнення зазначеної мети в педагогічному процесі початкової школи з мовно-літературної галузі академік О. Савченко вдало використала можливості фольклору. Цінність фольклорного матеріалу, відібраного авторкою для підручників з літературного читання, на нашу думку, в його потужному впливі на особистісне становлення дітей молодшого шкільного віку.

До прикладу, в підручнику для 2 класу загальноосвітніх закладів середньої освіти (ЗЗСО) «Українська мова та читання» розділ «Читаємо і пізнаємо таємниці рідної мови» представлено добірками колискових пісень, дитячих закличок, лічилок, мирилок, загадок, скоромовок, в'язкою народних прислів'їв та українською казкою «Кіт і пес» [6, с. 20 – 29]. Читаючи та вивчаючи напам'ять запропоновані фольклорні твори, діти долучаються до засад духовної культури рідного народу, збагачують активний словниковий запас, насолоджуються милозвучністю рідної мови, усвідомлюють особливості її словотвору. Цьому сприяють запропоновані авторкою завдання на кшталт: поміркуй, що означають слова «закличка», «лічилка», «мирилка», «загадка», «скоромовка» тощо; назви слова, близькі за значенням; віднайди слова, протилежні за значенням.

Для ознайомлення з жанровими особливостями творів у підручнику вміщені текстові пояснення в доступній для другокласників формі. До прикладу: «Коліскові пісеньки або колисанки – перлинки української мови.

Тихесенький наспів, пестливі слова заспокоюють, присипляють дитинку. У цих пісеньках мамина ласка, любов, світ добра та краси» [6, с.2 0]. Надзвичайно доречними є лаконічні методичні поради для учнів: «навчися читати скоромовки», а також завдання дослідницького, творчого характеру, які актуалізують життєвий досвід дитини: «Чи не траплялася з тобою якась пригода, про яку можна розповісти одним із наведених прислів'їв» чи «Пригадайте прислів'я, які передають ставлення народу до нещирих вчинків», «У яких прислів'ях заохочується працелюбність» тощо. Пропонуючи в'язку народних прислів'їв, акцентується увага учнів на тому, що прислів'я складав народ впродовж століть, і вони виступають своєрідними правилами життя, одні з яких люди схвалюють, а інші засуджують. Робота над змістом кожного прислів'я переконує учнів, що народ схвально оцінює саме позитивні моральні якості людини – доброту, чуйність, справедливість, любов до Батьківщини, працелюбність і засуджує лицемірство, брехливість, лінощі тощо.

Розділ підручника для 2 класу «До школи. До книги, до друзів душа поривається знов!» влучно, на нашу думку, проілюстровано українською народною казкою «Дрізд і голуб», моральну сентенцію якої виражено через прислів'я «Добре того вчити, хто хоче все знати», що примушує учнів замислитися над роллю освіти і навчання в житті кожної людини.

Надзвичайно цікавими для другокласників є також казки, поміщені у розділі із промовистою назвою «В кожній казці є урок, мов у квіточці медок», зокрема: українські народні казки «Вовк та собака», «Цап та баран», а також болгарська народна казка «Виноградар і змія» та польська народна казка «Оселедець і камбала» [6, с. 39 – 46], робота над якими спрямовується на утвердження у свідомості учнів таких загальнолюдських цінностей, як свобода, дружба, вдячність, відповідальність, працьовитість, наполегливість, скромність.

У 3 – 4 класах учні насолоджуються читанням кількох видів українських народних казок – героїчної, чарівної та побутової: «Кирило Кожум'яка», «Вечірник, полуночник і світанок» [7, с. 42 – 52], «Зяче сало» та хорватської народної казки «Дев'ять братів-сіроманців» [8, с. 29 – 36], – працюючи над якими школярі засвоюють уроки життєвої мудрості, а також переконуються, що перемога завжди за героями, по-справжньому добрими, щирими, мужніми, правдивими, кмітливими, які вміють самовіддано любити та по-справжньому дружити. Вдалими вважаємо використані в підручниках методичні прийоми для стимулювання читацьких інтересів школярів та розвитку їх творчої уяви: читання з передбаченням і слухну пропозицію для учнів завітати на сайт «Українська казка» [7, с. 51]. Загальновідомо, що казки добре сприймаються дітьми, і тому мають на них величезний вплив. Тому вивчення казок дозволяє педагогу відкрити дітям дивовижний світ духовності рідного народу через літературне мистецтво, навчити їх відчувати естетичну насолоду й чуттєво осягати глибину народної мудрості та моралі. Казки вчать маленьких читачів

наслідувати християнські заповіді, жити в гармонії з собою і навколишнім світом. У процесі роботи над казкою педагог спрямовує рефлексію дітей до формулювання висновків про те, що добро отримує той, хто дотримується моральних законів («не вбий», «шануй батька і матір», «не обмануй», «не заздри»), а за порушення наступає відповідальність. Казки несуть в собі глибоку народну мудрість, в основі якої – християнські цінності.

Спільний з дітьми аналіз сюжетних ліній та характерів героїв художнього твору сприяє усвідомленню зразків правильної поведінки в тих чи інших життєвих обставинах. Засвоєні моральні знання в молодшому шкільному віці є основою для подальшого розвитку моральної свідомості, моральних принципів і переконань, оскільки допомагають учням повсякчасно здійснювати морально доцільний вибір у різних навчальних і життєвих ситуаціях і сприяють усвідомленню понять «добро» – «зло», адже молодший шкільний вік характеризується активним формуванням світогляду, розвитком емоційно-вольової та пізнавальної сфер, збагаченням досвіду спілкування. У цей період закладаються навички соціальної взаємодії з розширеним колом спілкування, що виходить за межі близького сімейно-родинного і навчального середовища дитини і стає фундаментом для формування гуманістичного світогляду.

Художній твір, в якому розкриваються благородні людські почуття і думки, дозволяє підвести дитину до оцінки й осмислення власних якостей і вчинків, до засвоєння і закріплення знань і моральних норм шляхом заглиблення дитини в суть явища, включення в атмосферу співпереживання, емоційної оцінки добра і зла. В цьому контексті слушною видається наукова аргументація доктора психологічних наук, академіка І. Бежа у праці «Виховання особистості»: «Молодші школярі легше усвідомлюють вчинки та їх мотиви в інших людей, ніж свої власні. Тому вичленення мотиву вчинку, роз'яснення дитині його сутності та правильності в різних типових ситуаціях є спеціальним завданням дорослих. Навчаючись бачити добре у вчинках інших, дитина потроху навчиться розуміти і усвідомлювати мотив, яким інший чи вона керувались під час здійснення доброї справи» [1, с. 138].

Працюючи за підручниками, укладеними О. Савченко, учні ознайомлюються також із жанрами народної байки та притчі. Такі твори, як «Жаба боязкіша від зайця» та «Без труда нема плода» [8, с. 37 – 38] дозволяють педагогу підвести дітей до формулювання важливих узагальнень про цінність життя та необхідність наполегливої праці, на чому наголошено в заголовку притчі «Без труда нема плода».

Значний виховний вплив на учнів мають твори, у яких розкривається семантика української національної символіки, духовності, зокрема: легенди «Походження назви Переяслав» [7, с. 53], «Хліб і золото», українська народна пісня «Стоїть явір над водою» [8, с. 39 – 41], що яскраво передають особливості української ментальності, багатогранний і самобутній внутрішній

світ наших предків, пробуджують патріотичні почуття та сприяють формуванню національної свідомості та самосвідомості дитини. Для усвідомлення дітьми цінності понять «сім'я», «родина», «рідня», «рід», «народ», які, як зазначено у підручнику, є важливими для кожного українця, бо означають найрідніше – наше коріння, зв'язок поколінь у просторі й часі, у розділі «Щоб у серці жила Батьківщина...» поміщено українську народну пісню «Роде наш красний» [6, с. 51].

Варто зазначити, що героїчний епос українського народу дає дітям зразок істинного патріотизму. Легендарні козаки є втіленням моральних якостей українського народу: безкорисливості, мужності, справедливості, почуття власної гідності, працьовитості.

Ефективним засобом формування естетичних почуттів учнів є твори, в яких народ опоегизовує природу. Вивчення пісень «Ой весна, весна» та «Вийди, вийди, сонечко» [6, с. 110 – 111] супроводжується танцювальними та ігровими рухами, мотивує дітей жити та творити за законами краси.

Цікавими для дітей є твори, які містять елементи давніх язичницьких вірувань, адже вони дізнаються, що наші предки мислили себе частиною природи, зливалися з нею та одухотворяли її. На сторінках підручника для 3 класу учні читають народну пісню «Три товариші», у якій Сонце, Місяць і Дощик розповідають про те, як по-різному їм радіють люди, тварини та рослини [7, с. 52]. Вивчаючи засівальну пісню [7, с. 77], діти ознайомлюються зі звичаями рідного народу, проникаються ідеями гуманізму, оптимістичного світосприйняття; колядки і щедрівки викликають у дітей емоції радості, бадьорості, бажання втілювати в життя те, про що вони співають, тобто спонукають до духовного відновлення.

Вагоме місце в освітньому процесі педагога відводять роботі з таким важливим пластом рідної культури, як прислів'я та приказки. У проаналізованих нами підручниках поміщено добірки народних прислів'їв та приказок, а також подано короткі влучні літературознавчі тлумачення, акцентовано увагу і на жанровій відмінності цих пареміографічних творів: Прислів'я – це короткі влучні повчальні вислови, часто римовані, в яких передано життєвий досвід народу. Недарма про них говорять: «Прислів'я вчить, як на світі жити», бо вони навчають доброго, розумного й застерігають від лихого та дурного. Приказки – образні влучні вислови, часто римовані, близькі до прислів'їв, але без повчального змісту. Наприклад, до завірюхи треба кожуха; грудень рік кінчає – зиму починає; весна ледачого не любить [8, с. 42 – 43].

У підручнику для 3 класу запропоновано добірку українських народних прислів'їв, які стверджують важливість для людини праці, навчання та доброзичливого спілкування. Важливо звернути увагу учнів на те, як побудовані прислів'я та з якою інтонацією їх читати. З-поміж рекомендованих завдань доречним вважаємо і таке: дібрати до кожної групи прислів'їв

узагальнювальну назву та, запам'ятавши їх, намагатися вживати у власному мовленні [7, с. 56]. Засвоєні в такий спосіб висловлювання виступають школою народного життя, національного мислення, є важливою складовою української етнософії.

На сторінках підручника для 4 класу у розділі «Збагачуємося скарбами усної народної творчості» запропоновано низку не тільки українських народних прислів'їв, але також прислів'я народів світу – білоруські, грузинські, єврейські, німецькі, польські [8, с. 42 – 44]. Такий підхід у навчанні дозволяє учням усвідомлювати суть та важливість загальнолюдських цінностей, добирати близькі за змістом прислів'я різних народів. Цікавими та пізнавальними для учнів є завдання дослідницького характеру на матеріалі прислів'їв, зокрема: знайдіть у збірках прислів'я про ставлення людей до знань, природи й інших людей; пригадайте випадок із життя, який стосується одного з прислів'їв, обговоріть його; роздивіться малюнки з ілюстрованої збірки прислів'їв «Навчання і труд поряд ідуть» (художник Олександр Кошель). Чи погоджуєшся ти з такими зображеннями цих мудрих висловів? Намалюй свої ілюстрації до тих самих або інших прислів'їв; вивчи напам'ять кілька прислів'їв; застосовуй їх у своєму мовленні [8, с. 44].

На сторінках підручника учні читають також дотепні гумористичні твори – народні усмішки («Швачка», «Син та мати») [8, с. 45], які, як зазначено у книзі, зібрав славетний український письменник і педагог, автор словника української мови Б. Грінченко. Погоджуємося із думкою Ю. Руденко «Фольклорні твори рясніють мудрою життєвою порадою, доброзичливими настановами, дотепними жартами, довірливою посмішкою, крилатими виразами, створюючи в учнів психологічний комфорт, радість пізнання, примножуючи енергію життєутвердження» [4, с. 132].

Із медіавіконця, поміщеного в підручнику, школярі дізнаються цікаву інформацію про сучасні колекції та музеї народної творчості, зокрема можуть здійснити віртуальну екскурсію до Національного центру народної культури – «Музею Івана Гончара» [8, с. 46].

В українській національній системі виховання чільне місце відводиться відгадуванню загадок, що спрямовується на розвиток інтуїції, кмітливості, критичного мислення дітей. На нашу думку, загадки, як і інші жанри усної народної творчості, мають органічно вплітатися в структуру кожного уроку в початковій школі, на різних його етапах з кожного навчального предмета, можуть використовуватися в ігровій формі «Загадай – я відгадаю» з метою запобігання розумового перевантаження учнів, зняття психоемоційної напруги, створення позитивного емоційного тла навчання тощо.

Усвідомлюючи освітню цінність загадок, укладачі підручників досить широко поміщають їх на сторінках книг. До прикладу, О. Савченко літературознавче поняття «загадка» для третьокласників вдало ілюструє низкою загадок про небо, землю, явища природи, про рослини і тварин.

Доречним є завдання для школярів проаналізувати, як побудовані загадки, що допоможе їм самостійно створювати загадки, врахувавши при цьому такі рекомендації: щоб скласти загадку, необхідно порівняти предмет чи явище з іншим, схожим за істотною ознакою (скажімо, за кольором, формою, звуком, призначенням тощо); включити цю ознаку в загадку так, щоб не відразу можна було здогадатися, про що йдеться; висловити загадку стисло й чітко [7, с. 58],

Як бачимо, методичний апарат підручників з мовно-літературної галузі містить завдання не тільки репродуктивного характеру, але й творчого рівня, які одночасно реалізують теоретичний і практичний аспекти знань і спонукають дітей замислитися про позитивні та негативні сторони життя людей, про природу та суть загальнолюдських і національних цінностей, а також особливості їх відображення в усній народній творчості.

Долученню до багатих джерел народної мудрості на уроках літературного читання у початковій школі значною мірою сприяє майстерне використання учителем педагогічних технологій – ігрових, інтерактивних: «Щоденні 5», створення ситуації успіху в навчанні, проблемного, дослідницького, розвивального тощо навчання. Як переконає практичний досвід, діти із задоволенням виконують різноманітні завдання творчого характеру: створюють ілюстрації до улюблених казок, інсценізують твори, виконують казковий «вінегрет», завдання із застосуванням технологій сторітеллінгу, РАФТу, вправи «Передбачення», «Змінена ситуація», «Аргументоване есе», «Асоціативний куш», «Мікрофон», «Запитання – автору», «Розповідь від імені персонажа», «Діаграма Венна», складають загадки, сенкан тощо.

Доцільними вважаємо доступні для дітей молодшого шкільного віку дослідницькі завдання, пов'язані зі збором перлин усної народної творчості. Таким чином учні дізнаються від людей похилого віку багато цікавого про минуле рідного народу, пізнають таємниці природи, засвоюють важливі трудові навички у дідусів та бабусь, які також долучають їх до витоків народної поезії, удосконалюють знання рідної мови. А доброта, любов, чуйність та увага старших до дітей є збереженням духовного зв'язку між поколіннями і важливим життєвим прикладом для молодшого покоління виявляти свої найкращі якості у ставленні до інших людей.

Висновки. Аксіологізація освітнього середовища Нової української школи засобами фольклору є важливою складовою гуманізації життєвого простору молодшого школяра, що особливо актуалізується в умовах російської війни. Аналіз змістового наповнення підручників для початкових класів, укладених О. Савченко для Нової української школи, засвідчує, що на уроках літературного читання учні початкових класів ознайомлюються з різними жанрами усної народної творчості не тільки українського, але й інших народів світу, долучаючись таким чином до скарбниць національних і загальнолюдських цінностей, що є ефективним засобом розвитку

пізнавального потенціалу дітей і формування світоглядних позицій школярів. Фольклорні образи, ідеї, символи, відображаючи українську ментальність, багатогранний і самобутній внутрішній світ українців, відіграють значну роль у пробудженні національної свідомості та вихованні в учнів історичної відповідальності за долю батьківщини.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посібник. Київ: Либідь, 2003. 344 с.
2. Маляр Л. В., Кухта М. І. Актуальність форм і методів соціального виховання М. Монтесорі в педагогічному процесі Нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. Випуск 1. Том 2. С.121 – 126.
URL : <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.19Acta> (дата звернення 12.12.2022).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 12.12.2022).
4. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 328 с.
5. Русова С. Ф. Дещо про український моральний тип: Де шукати його зразків? Софія Русова. З маловідомого і невідомого. Ч. 1: Несторка української педагогічної літератури... / Упоряд. О. Джус, З. Нагачевська; автор вступ. статті З. Нагачевська. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. С. 61 – 67.
6. Савченко О. Я. Українська мова та читання: Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2 частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019.144 с.
7. Савченко О. Я. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2 частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020.160 с.
8. Савченко О. Я., Красуцька І. В. Українська мова та читання: Підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2 частинах): Частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021.160 с.
9. Стельмахович М. Виховний ідеал української народної педагогіки. *Початкова школа*. 1998. № 6. С. 1 – 5.
10. Терепищій С. Аксиологізація філософії освіти як вимога сучасності. 2011. URL: [Aksiolohizatsiya Filosofiji Osvity Yak Vymoha Suchasnosti Terepishchyi](https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.19Acta) (дата звернення 12.12.2022).

References:

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 2: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady : navch.-metod. Posibnyk [Personality education: in 2 books. Book 2: A personally oriented approach: scientific and practical principles]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Maliar, L. V., & Kukhta, M. I. (2022). Aktualnist form i metodiv sotsialnoho vykhovannia M. Montessori v pedahohichnomu protsesi Novoi ukrainskoi shkoly [The relevance of the forms and methods of M. Montessori's social education in the pedagogical process of the New Ukrainian School]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 2, 121–126. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.19Acta> (accessed 12 December 2022) [in Ukrainian].
3. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school: conceptual foundations of secondary school reform]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (accessed 12 December 2022) [in Ukrainian].
4. Rudenko, Yu. D. (2003). *Osnovy suchasnoho ukrainskoho vykhovannia [Basics of modern Ukrainian education]*. Kyiv: Olena Teliga Publishing House [in Ukrainian].

5. Rusova, S. F.; Dzhus, O., & Nahachevska, Z. (Comp.). (2006). *Deshcho pro ukrainskyi moralnyi typ: De shukaty yoho zrazkiv? Sofiia Rusova. Z malovidomoho i nevidomoho. Ch. 1: Nestorka ukrainskoi pedahohichnoi literatury... [Something about the Ukrainian moral type: Where to look for its examples? Sofia Rusova. From the little-known and unknown. Part 1: Nestorka of Ukrainian pedagogical literature...]*. Ivano-Frankivsk: Hostynets [in Ukrainian].
6. Savchenko, O. Ya. (2019). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 2 klasu ZZSO (u 2 chastynakh): Chastyna 2 [Ukrainian language and reading: a textbook for the 2nd grade of ZZSO (in 2 parts): Part 2]*. Kyiv: UOVTs «Orion» [in Ukrainian].
7. Savchenko, O. Ya. (2020). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 klasu ZZSO (u 2 chastynakh): Chastyna 2 [Ukrainian language and reading: a textbook for the 3d grade of ZZSO (in 2 parts): Part 2]*. Kyiv: UOVTs «Orion» [in Ukrainian].
8. Savchenko, O. Ya., & Krasutska, I. V. (2021). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 4 klasu ZZSO (u 2 chastynakh): Chastyna 2 [Ukrainian language and reading: a textbook for the 4th grade of ZZSO (in 2 parts): Part 2]*. Kyiv: UOVTs «Orion» [in Ukrainian].
9. Stelmakhovych, M. (1998). *Vykhovnyi ideal ukrainskoi narodnoi pedahohiky [The educational ideal of Ukrainian folk pedagogy]*. *Pochatkova shkola - Elementary School*, 6, 1–5 [in Ukrainian].
10. Terepyshchyi, S. (2011). *Aksiolohizatsiia filosofii osvity yak vymoha suchasnosti [Axiologising the philosophy of education as a modern requirement]*. <https://terepishchyi.com/aksiolohizatsiya-filosofiji-osvity-yak-vymoha-suchasnosti/> (accessed 12 December 2022) [in Ukrainian].